

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2020.29.06>

Оксана ПЛУЖНИК (Oksana PLUZHNYK)

<https://orcid.org/0000-0001-8780-8288>

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди», Україна
e-mail: oks.pluzhnik1@gmail.com

Стратегія «scaffolding» у навчанні дітей з особливими освітніми потребами

Ключові слова: scaffolding (скаффолдинг), зона найближчого розвитку, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами (ООП).

Запровадження інклюзивного освітнього середовища є важливим і актуальним питанням будь-якої держави, яка підтримує гуманістичні підходи у навчанні, побудовані на основі толерантності, терпимості, засудження дискримінації, поваги до людського розмаїття та рівності можливостей. Головною метою інклюзивного навчання є створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Для забезпечення успішного навчання всіх дітей у школі необхідно передбачити гнучкість навчальних програм таким чином, щоб задовольнити потреби дітей з різними можливостями та здібностями, а діти з ООП мають ще і одержувати необхідну додаткову підтримку для освоєння цих програм. Інклюзивне освітнє середовище змінює роль педагога, який має сприймати учнів з ООП на рівні з іншими дітьми у класі, залучати їх до колективних форм навчання і групового вирішення завдань, використовувати різноманітні стратегії навчання тощо.

Однією з дієвих стратегій навчання усіх дітей, а особливо дітей з ООП, є *scaffolding*. Це поняття поширилося до нас із США не так давно – приблизно в останнє десятиліття. Деякі вітчизняні науковці зацікавилися до-

слідженням цієї освітньої стратегії, зокрема : О.В. Бавольська¹, Т.М. Гейко, І.М. Каминін², О.М. Медкова³, А. Мірошникова, К.О. Пінюгіна, Д.С. Приходько, О.А. Солнцева, Н.В. Тучина та інші. Проте аналіз наукових джерел свідчить про недостатню увагу до цієї тематики, що і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Зона найближчого розвитку

У перекладі з англ. scaffolding – риштування, будівельні ліси. Така метафора особливо вдала для освітнього процесу, оскільки підтримка (риштування), як і в будівництві, може поступово демонтуватися тоді, коли учень зможе самостійно впоратися із поставленими завданнями.

Метафора була запропонована американським психологом, педагогом Джеромом Брунером та його колегами для опису процесу навчання дитини в зоні найближчого розвитку⁴.

Як зауважує Джером Брунер, великий вплив на нього справили роботи Виготського Л.С. Прогресивний російський психолог Виготський виявив область, в якій учень не може діяти без допомоги дорослого. Він назвав цю область «зоною найближчого розвитку».

Зона найближчого розвитку – це рівень розвитку дитини, який розвивається в процесі її спільної діяльності з дорослим, але не проявляється в межах індивідуальної діяльності.

Цю ідею Л.С. Виготський⁵ ілюстрував результатами експерименту, в рамках якого двом хлопцям пропонувалося виконати стандартний інтелектуальний тест для 8-річних дітей (що відповідало їх реальному віку). Після того, як кожен з них успішно впорався із завданням, їм пропонувалося за допомогою досвідченого дорослого вирішити більш складні

¹ Формуємо інклюзивну культуру в педагогічній спільноті Миколаївської області (професійний «SKAFFOLDING»), Укладач: К.О. Пінюгіна, О.В. Бавольська, Т.М. Гейко та ін., Миколаїв 2019, с. 48.

² І.М. Каминін, Н.В. Тучина, *Впровадження принципів інклюзивної освіти в процес навчання англійської мови в школі*. Педагогіка здоров'я: зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.-практ. конф., ХНПУ ім. Г.С. Сковороди За заг. ред. акад. І.Ф. Прокопенка, Харків 2016, с. 647–652.

³ О.М. Медкова, Д.С. Приходько, *Стратегія скафолдинг та її застосування у навчанні*. Сучасний рух науки : тези доп. IX міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2–3 грудня 2019 р., т. 2, Дніпро 2019, с. 466–468.

⁴ И.А. Котляр, М.А. Сафронова, *Три понятия о реальности детского развития: обучаемость, зона ближайшего развития и скаффолдинг*, „Культурно-историческая психология” 2011, том 7, № 2, с. 74–83.

⁵ М.Ю. Кондратьев, С.А. Ильин, *Абетка соціального психолога-практика*, Режим доступу: http://psychologis.com.ua/zona_blizhayshego_razvitiya.htm (Дата звернення: 10 лютого 2020 року).

завдання. На цьому етапі один з хлопців показав результат, відповідний рівню розвитку 9-річної дитини, в той час як інший – 12-річного. На думку Л.С. Виготського, це є доказом різного потенціалу до навчання у двох дітей, а виявлена таким чином «дистанція між рівнем фактичного (актуального) розвитку, що визначаються за результатами самостійного виконання завдань, і рівнем потенційного розвитку, що визначаються за результатами виконання завдань під керівництвом дорослого, і є зоною найближчого розвитку.

Грунтуючись на цій теорії Дж. Брунер сформулював свій термін – «риштування/scaffolding» у 1976 р.

Дж. Брунер, як і Л.С. Виготський, підкреслив соціальний характер навчання, посиляючись на те, що дорослі повинні допомагати учневі розвивати навички через «педагогічну підтримку».

Скаффолдинг та диференціація

Скаффолдинг – процес, який дає можливість дитині з ООП вирішити проблему, виконати завдання або досягти цілей, які знаходяться за межами його індивідуальних можливостей.

Одне із головних завдань скаффолдингу – зменшити негативні емоції самосприйняття, які можуть відчувати учні, коли вони засмучені, налякані під час спроби виконання складного завдання без допомоги, вказівки вчителя чи без розуміння того, що їм потрібно виконати.

Як загальна стратегія навчання, скаффолдинг ототожнюється з *диференціацією*, яка також охоплює широку різноманітність методик викладання та адаптацій до уроків⁶. Як відомо, диференціація передбачає поділ та об'єднання у групи дітей для окремого навчання, враховуючи їхні індивідуальні особливості.

При диференційованому навчанні, вчителі дають деяким учням зовсім інше завдання, ніж іншим (щоб вони краще відповідали рівню чи вмінню). При скаффолдингу – всьому класу надається можливість вибирати з декількох завдань (щоб кожен учень міг вибрати те, що найбільше його цікавить), або надати класу кілька варіантів виконання відповідного завдання (наприклад, після прочитаного твору, учням пропонується написати традиційне есе, намалювати ілюстрацію, створити слайд-шоу з текстом та зображеннями).

⁶ The Glossary of Education Reform. Website: <https://www.edglossary.org/scaffolding/> (Дата звернення: 11 лютого 2020 року).

Отже, скаффолдинг – це підтримка, побудова «риштування» для всіх дітей та поступове його прибирання для окремих учнів у разі їхньої готовності до самостійної діяльності.

Метод *скаффолдингу* поглиблює *диференціацію* навчального процесу завдяки тому, що завдання для учнів розбиваються на окремі кроки і кожний з них супроводжується певною підтримкою. Таким чином, завдання стає доступним для всіх учнів. Їм ніби пропонуються сходинки для підйому вгору, для досягнення успіху. Деякі учні можуть скористатися всіма сходинками, а інші – пропустити певні з них, якщо можуть і без них впоратися із завданням.

Ці два підходи не варто відокремлювати. Вони можуть бути поєднані між собою для кращого досягнення поставлених цілей.

Види скаффолдингу (підтримки)

При побудові риштування (підтримки) варто вміти використовувати різні його види⁷:

- *Вербальна* (словесна) підтримка – пряма (заохочення) та непряма, не адресна: «Ви впораєтесь», «Це не так складно, як здається».
- *Візуальна* – роздатковий матеріал, картинки, піктограми, символи тощо.
- *Фізична підтримка* – можна писати, малювати чи конструювати щось з учнем разом: «рука в руці».
- *Підказки через міміку, жести, вказівки, рухи тіла* – дитина з ООП дуже швидко «зчитує» інформацію завдяки мові тіла. Це значно полегшує роботу.
- *Моделювання* – прогнозування результату.

Стратегії успішного скаффолдингу

Розглянемо деякі стратегії успішної побудови «риштування», які ви, можливо, ще не використовували або давно не використовували. Тому нагадаємо про те, якими корисними вони можуть бути, коли мова йде про навчання дітей з ООП⁸.

⁷ А. Мірошникова, *Сім прийомів, які допоможуть вчителю інклюзивного класу [Електронний ресурс]*. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/sim-pryjomiv-yaki-dopomozhut-vchytelyu-inklyuzyvnoho-klasu/> (Дата звернення 09 лютого 2020 року).

⁸ Edutopia. Website: <https://www.edutopia.org/blog/scaffolding-lessons-six-strategies-rebecca-alber> (Дата звернення: 12 лютого 2020 року); We are teachers. Website: <https://www.weareteachers.com/ways-to-scaffold-learning/> (Дата звернення: 11 лютого 2020 року).

Активізуйте попередні знання. Зв'яжіть поняття та знання, які учні вже засвоїли. Підключіть досвід, який вони отримали, наприклад, під час екскурсій чи інших проєктів. Попросіть учнів поділитися власним досвідом, переживаннями.

Опишіть нове поняття декількома способами. Використовуйте різні стилі пояснення, підходячи до нових понять з різних точок зору.

Використовуйте наочність. Покажіть відео, різнокольорові зображення або продемонструйте реальний предмет, до якого учні зможуть доторкнутися.

Дайте учням час на розмову. Надайте дітям достатньо часу для опрацювання нової інформації. Поділіть їх на невеликі групи – нехай вони артикулюють нові поняття своїми словами один до одного.

Попередньо готуйтеся до вивчення нової лексики. Іноді цю стратегію називають фронтальним словником. Попереднє вивчення лексики не означає витягнути з тексту десятків слів і змусити дітей шукати визначення та виписувати їх. Натомість ознайомте дітей із цими словами на фотографіях або в реальності. Використовуйте аналогії та метафори, запропонуйте учням створити символ чи малюнок для нового слова. Приділіть час для обговорення нових слів у малих групах та в цілому класі.

Чітко опишіть мету навчальної діяльності, напрямки, яким повинні слідувати учні, та навчальні цілі, які вони повинні досягти. Учитель може дати учням роздатковий матеріал з покроковими інструкціями, яких вони повинні дотримуватися. Коли учні знають для чого їм потрібно виконати завдання, що від них очікується і що конкретно оцінюватиметься, вони з більшою ймовірністю зрозуміють його значення та будуть мотивовані на досягнення навчальних цілей. Учні, які чітко розуміють поставлене завдання, рідше відчують розчарування, рідше відмовляються від виконання.

Поради для успішного скаффолдингу

1. Знайте ЗНР кожного учня.

Щоб успішно використовувати методи ріштування, важливо знати рівень знань учнів. Без цієї інформації не можна забезпечити їм ефективну підтримку. Проведіть коротку вікторину чи вступну дискусію, щоб з'ясувати, що діти вже знають.

Також пам'ятайте, що кожен учень матиме різну ЗНР для кожної нової теми. Якщо в учнів велика різниця у ЗНР з певної теми, більш ефективно буде застосувати диференційований підхід, щоб вони працювали в групах або індивідуально для кращого підлаштування методів до ЗНР кожного учня.

2. Заохочуйте групову роботу.

Групова робота може бути дуже ефективним способом використання риштування в класі, оскільки учні можуть вчитися один у одного, спільно працюючи над проєктом. Більш здібні учні можуть допомогти іншим навчатися, вдосконалюючи власні навички. Створюйте групи, які включають учнів з різним рівнем навичок та знань. Переконайтесь, що кожен учень групи бере активну участь. Якщо ви бачите одного учня, який виконує більшу частину роботи, запропонуйте йому запитати думку інших учнів та підкресліть важливість кожного, хто робить свій внесок.

3. Попросіть учнів подумати вголос.

Запропонуйте учням обговорити їхні міркування – це один із найкращих способів зрозуміти на якому рівні знаходяться їхні навички та знання (і таким чином визначити їх ЗНР) та переконатися, що вони активно навчаються. Коли дитина працює над завданням, поговоріть про те, чому вона приймає певні рішення, що, на її думку, має зробити далі і в чому вона не впевнена. Коли ви даєте пораду, обов'язково поясніть свої міркування, щоб учні зрозуміли, чому ви приймаєте такі рішення.

4. Не пропонуйте занадто багато допомоги.

Це змушує учня бути пасивним і фактично зменшує кількість знань, які учень отримує. Якщо ви використовуєте техніку риштування, не кидайтесь на допомогу відразу, а починайте пропонувати поради. Нехай кожен учень спочатку працює самостійно. Коли починають виникати труднощі, задайте питання про те, що вони вже зробили і що думають робити далі. Ставте відкриті запитання, які спонукають учнів самостійно знайти рішення, а не просто говорять про наступний крок.

Наприклад, якщо учень намагається побудувати вежу, доречно сказати так: «Як ти думаєш, можна зробити цю вежу міцнішою?» або «Як ти вважаєш, чому вежа впала?», ніж : «Тобі потрібно зробити основу більшою».

Після того, як учень задумався над проблемою, ви можете почати пропонувати конкретні поради, що робити далі, але не забудьте продовжувати задавати питання, які допоможуть підвищити розуміння в учня. Наприклад, надавши поради щодо вдосконалення вежі, ви можете запитати «Чому, на твою думку, збільшення основи допомагає вежі не падати?».

Враховуючи різноманітність учнів, які навчаються в сучасних школах, існує нагальна необхідність учителів експериментувати з новими стратегіями риштування. Складання риштування на уроці означає, що для навчання знадобиться більше часу, але кінцевий продукт має набагато більшу якість, а досвід набагато корисніший для всіх учасників освітнього процесу.

На нашу думку, стратегія *scaffolding* наразі дуже актуальна, враховуючи стрімкий процес впровадження інклюзивної освіти у світі та в Україні зокрема. І хоча така стратегія доцільна для всіх учнів у класі, та все ж незамінною вона є для учнів з особливими освітніми потребами, адже саме їх

необхідно соціалізувати та навчити діяти самостійно, прибираючи «риштування» та поступово надаючи їм більше самостійності.

Література

- Edutopia*. Website: <https://www.edutopia.org/blog/scaffolding-lessons-six-strategies-rebecca-alber> (Дата звернення: 12 лютого 2020 року).
- The Glossary of Education Reform*. Website: <https://www.edglossary.org/scaffolding/> (Дата звернення: 11 лютого 2020 року).
- We are teachers*. Website: <https://www.weareteachers.com/ways-to-scaffold-learning/> (Дата звернення: 11 лютого 2020 року).
- Каминін І.М., Тучина Н.В. *Впровадження принципів інклюзивної освіти в процес навчання англійської мови в школі*. Педагогіка здоров'я : зб. наук. пр. VI Всеукр. наук.-практ. конф. ХНПУ ім. Г.С. Сковороди : за заг. ред. акад. І.Ф. Прокопенка, Харків 2016.
- Кондратьєв М.Ю., Ільїн С.А., *Абетка соціального психолога-практика*. Режим доступу : http://psychologis.com.ua/zona_blichayshego_razvitiya.htm (Дата звернення: 10 лютого 2020 року).
- Котляр І.А., Сафронова М.А., *Три понятия о реальности детского развития: обучаемость, зона ближайшего развития и скаффолдинг, „Культурно-историческая психология”* 2011, том 7, № 2.
- Медкова О.М., Приходько Д.С., *Стратегія скаффолдинг та її застосування у навчанні*. Сучасний рух науки : тези доп. IX міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 2–3 грудня 2019 р., Дніпро 2019, т. 2.
- Мірошникова А., *Сім прийомів, які допоможуть вчителю інклюзивного класу* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/sim-prijomiv-yaki-dopomozhut-vchytelyu-inklyuzyvnogo-klasu/> (Дата звернення 09 лютого 2020 року).
- Формуємо інклюзивну культуру в педагогічній спільноті Миколаївської області (професійний «SKAFFOLDING»)*. Укладач К.О. Пінюгіна, О.В. Бавольська, Т.М. Гейко та ін. Миколаїв : ОПППО, 2019.

References

- Edutopia*. Website: <https://www.edutopia.org/blog/scaffolding-lessons-six-strategies-rebecca-alber> (Data zvernennia : 12 liutoho 2020 roky).
- The Glossary of Education Reform*. Website: <https://www.edglossary.org/scaffolding/> (Data zvernennia : 11 lyutoho 2020 roky).
- We are teachers*. Website: <https://www.weareteachers.com/ways-to-scaffold-learning/> (Data zvernennia : 11 liutoho 2020 roky).

- Kamynin I.M., Tuchyna N.V. *Vprovadzhennia pryntsyviv inkliuzyvnoi osvity v protses navchannia anhliiskoi movy v shkoli*. Pedahohika zdorovia : zb. nauk. pr. VI Vseukr. nauk.-prakt. konf. KhNPU im. H.S. Skovorody: za zah. red. akad. I.F. Prokopenka, Kharkiv 2016.
- Kondratiev M.Iu., Ilin S.A., *Abetka sotsialnoho psykhologa-praktyka. Rezhym dostupu : http://psychologis.com.ua/zona_blyzhayshego_razvitiya.htm* (Data zvernennia : 10 liutoho 2020 roku).
- Kotlyar I.A., Safronova M.A., *Tri ponyatiya o realnosti detskogo razvitiya: obuchaemost, zona blizhayshego razvitiya i scaffolding*, “Kulturno-istoricheskaya psihologiya” 2011, tom 7.
- Medkova O.M., Prykhodko D.S. *Stratehiia skafoldynh ta yii zastosuvannia u navchanni*. Suchasnyi rukh nauky : tezy dop. IX mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, 2–3 hrudnia 2019 r., t. 2, Dnipro 2019.
- Miroshnykova A., *Sim pryjomiv, yaki dopomozhut vchyteliu inkliuzyvnoho klasu* [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <https://osvitoria.media/experience/sim-pryjomiv-yaki-dopomozhut-vchytelyu-inklyuzyvnogo-klasu/> (Data zvernennia : 09 liutoho 2020 roku).
- Formuiemo inkliuzyvnu kulturu v pedahohichnii spilnoti Mykolaivskoi oblasti (profesiinyi «SKAFFOLDING»)*. Ukladach K.O. Piniuhina, O.V. Bavolska, T.M. Heiko ta in. Mykolaiv : OIPPO, 2019.

Strategy of “Scaffolding” for teaching children with special educational needs

Summary

The article explores one of the important teaching strategies for all children, especially children with special educational needs – scaffolding, which accelerates learning how to solve problems. This metaphor was suggested by an American psychologist, educator Jerome Bruner and his colleagues to describe the process of teaching a child in the zone of proximal development, according to the theory of L.S. Vygotsky. It has been clarified that scaffolding has much in common with differentiation, but these two approaches have some peculiarities. They can be combined to achieve goals better. In the process of research, considered the types of scaffolding, their features and strategies for practical application. As a result, tips were provided in the scope of successful use of scaffolding in the classroom.

Keywords: scaffolding, zone of proximal development, inclusive education, children with special educational needs.

Strategia „scaffolding” w nauczaniu dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Streszczenie

Artykuł prezentuje jedną z ważniejszych strategii nauczania wszystkich dzieci, szczególnie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – scaffolding, które oznacza pobudzenie i optymalizację rozwiązywania problemów. Ta metafora została wprowadzona przez amerykańskiego psychologa, pedagoga Jerome Brunera i jego współpracowników dla opisanego tzw. strefy najbliższego rozwoju wg teorii L.S. Wygotskiego. Zostało wyjaśnione, że scaffolding ma wiele wspólnego ze zróżnicowaniem, ale owe dwa ujęcia mają pewne niedoskonałości. Mogą jednak być łączone dla lepszej realizacji celów. W trakcie badań wyróżniono typy scaffolding, ich cechy i strategie praktycznego zastosowania.

Słowa kluczowe: scaffolding, strefa proksymalnego rozwoju, edukacja włączająca, dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi